

Erciyes University Journal of the Institute of Science and Technology
Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi
ISSN 1012-2354

Cilt (Volume) 27, Sayı (Issue) 4, Ekim/October-2011

<http://fbe.erciyes.edu.tr/>

Konya'da Aktarlarda satılan tıbbi bitkiler ve kullanılan kısımları

Eray TULUKCU¹, Osman SAĞDIÇ²

¹ Selçuk Üniversitesi, Çumra Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Aromatik Bitkiler Programı, 42500 Çumra/Konya

² Erciyes Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Gıda Mühendisliği Bölümü, 38039, Kayseri

**Anahtar
Kelimeler**
Tıbbi Bitki,
Konya,
Aktar

ÖZET

Ülkemizde tıbbi bitkiler; eski çağlardan beri ilaç, gıda, parfümeri ve kozmetik gibi farklı alanlarda kullanılmaktadır. İnsan sağlığını etkileyen ve halk ilacı olarak kullanılan bu bitkilerin yetiştirilmesi, toplanması, satılması ve tüketilmesinde bazı önemli noktalara dikkat edilmelidir. Ülkemizde bu bitkiler genellikle, özensiz bir şekilde toplanmakta, yeterli satış ve kullanım bilgisine sahip olmayan kişilerce satılmakta ve bilinçsizce tüketilmektedir. Bu durumda sağlığa faydalı olan tıbbi bitkiler bile insanlara zararlı olabilmektedir. İstenilen özellikte bitkisel ürünler için, devamlı ve kaliteli tıbbi bitki temin edilmesi gerekir. Bu nedenle tıbbi bitkilerin, yetiştirme teknikleri, toplandığı yer ve toplama yöntemleri önem kazanmaktadır. Konya'da aktarlarda satılan tıbbi bitkilerin sayısı ve çeşidi her geçen gün artmaktadır. Aktarlar çok sayıda tıbbi bitkiyi bulundurmaktadırlar. Ancak çoğunun hala bu bitkilerin özellikleriyle ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Bu çalışmada, Konya'da 2008 ve 2009 yılı yaz aylarında aktarlarda satılan tıbbi bitkiler ve onların drogları araştırılarak türleri belirlenmiştir. Aktarlarda bulunan tıbbi bitkiler, halkın gösterdiği ilgi durumuna göre (keten, çörek otu, kekik, ısırgan otu ve papatya gibi), yoğun talep görenler ve az talep edilenler olarak iki gruba ayrılmıştır. Bu çalışmada Konya'da aktarlarda bulunan drogların büyük bir çoğunluğunun bitkilerin yaprak, tohum, meyve, çiçek, kök, dal, rizom ve soğan gibi bitki organlarından ve kurutulmuş kısımlarından oluştuğu belirlenmiştir. Drogların kullanım şekilleri ve ne kadar süre saklanabilecekleri belirtilmemiştir. Bu kontrolsüzlük denetim altına alınmazsa çeşitli halk sağlığı problemlerine yol açabilir.

Medicinal plants sold in Konya herbalists and used parts

ABSTRACT

Many medicinal plants have been used for different purposes in pharmaceutical, food, perfumery and cosmetics in our country for ancient times. Several important points should be considered about these plants under the name of their cultivation, harvest, sale and consumption. In our country, these plants are generally collected carelessly, sold by people who do not have enough knowledge about its trade and usage and consumed unconsciously. In this case, even the medicinal plants which are beneficial to health can become quite harmful for people. High quality medicinal plants should be provided continuously in order to have herbal products with desired properties, Therefore, cultivation techniques, area and collection methods become more important. In Konya the number and variety of medicinal plants sold in herbalists is increasing day by day. Herbalists have a great variety of medicinal plants. However, it appears that most herbalists do not have sufficient knowledge about the properties of these medicinal plants. In this research, medicinal plants and their drugs sold in Konya herbalists in the summers of 2008 and 2009 were investigated and their varieties were determined. Medicinal plants sold were classified in two groups based on the interest of public as highly demanded (such as linen, black seed, thyme, nettle and chamomile) and limitedly demanded. In this study, it was determined that most of the drugs found in Konya herbalists consisted of different vegetal organs such as leaf, seed, fruit, flower, root, trunk, rhizome and bulbs and dried parts. There is no information on drugs about their storage period and how to use them. Unless this control deficiency is put down, it can lead to various public health problems.

Keywords
Medicinal Plants,
Konya,
Herbalist

1. Giriş

İlk çağlardan beri, insanoğlu beslenmek için, doğada mevcut olan besin maddelerinden faydalanma ve daha sonra planlı bir şekilde üretme yolunu seçerken, hastalık etmenlerine karşı da kendini korumak için çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Bu koruma bilinci, insanların başlangıçta içgüdülerine dayanan bir usul halinde belirmiş, aradan geçen yıllarda, çevresinde bulunan biyotik ve abiyotik faktörleri kendi tedavileri için kullanma yoluna gitmişlerdir. Günümüzde ise, bu içgüdüsel bir yaklaşım değil, bilinçli bir şekilde yararlanma durumu haline gelmiştir.

Bitkilerin halk arasında ilaç amaçlı kullanılması tarihi dönemler itibarıyla değişkenlikler göstermiştir. Bitkisel kökenli droglar, kimyasal dönemin açılması ve ilerlemesi ile eski değerini kaybetse de farmakolojik tedavi ajanlarının en büyük bölümlerinden olmayı devam ettirmiştir. Son yıllarda sentetik ilaçların yan etkilerinin artması, insanları tekrar doğal veya kültürel ortamlarda yetişen bitkilerle tedaviye yöneltmiştir. Yöresel halk ilacı olarak kullanılan bitkilerin incelenmesi ve bunlar üzerinde daha ileri araştırmaların yapılması tedavide önemli olabilmektedir. Bu nedenle değişik bölgelerde halk ilacı olarak, birçok bitki değerlendirilmektedir. Bunları inceleyen etnofarmakognozi, etnobotanik, etnofarmakoloji gibi bilim dalları kurulmuş, geliştirilmiş ve günümüzde popüler bilim dalları haline gelmişlerdir [1].

Bilindiği gibi bugün dünya üzerinde yaklaşık bir milyon civarında bitki türü bulunmaktadır. Bunların ancak yarısına yakını tanımlanmış ve çok azının üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Halen her yıl yaklaşık iki bin civarında yeni tohumlu bitki türü tanımlanıp isimlendirilmektedir. Gıda ve ilaç amaçlı yetiştirilen türler üç bin kadar olup, ilaç amaçlı kullanılan bitkilerin miktarı her geçen gün artmaktadır. Mezopotamya uygarlığı zamanında ilaç ve gıda amaçlı kullanılan bitkilerin miktarı 250 kadarken, Orta çağlarda 4000'e, 19.y.y. başlarında da 13.000'ne çıkmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 1970'li yıllarda yapılan araştırmalara göre, 5'den fazla ülkenin farmakopellerin de kayıtlı olan ve ticareti yapılan 1900 farklı bitkisel drog saptanmıştır. Yine aynı örgütün, tıbbi bitkiler üzerinde 1990'lı yıllarda 91 ülkede yapılan yayınlara ve farmakopellerine dayanarak hazırladığı raporda, tedavi amacıyla kullanılan tıbbi bitki sayısının 500 civarında olduğu ve bu sayının her geçen gün arttığı belirlenmiştir [2].

Ülkemiz bulunduğu konum nedeniyle zengin bir floraya sahiptir. Türkiye'de 11.014 taksonun yayılış gösterdiği rapor edilmektedir. Türkiye endemik bitki türlerinin de fazlaca bulunduğu bir ülkedir [3, 4]. Ülkemizde endemik bitkilerin en fazla yayılış gösterdiği illerden birisi de Konya'dır. Yüz ölçümüne bakıldığında coğrafi olarak Konya, Türkiye'nin en büyük ilidir. Ortalama yükseltisi 1.016 m olan Konya, kuzeyden Ankara, batıdan Isparta, Afyon, Eskişehir, güneyden İçel, Karaman, Antalya, doğudan Niğde, Aksaray illeri ile çevrilidir. Konya ilinin topraklarının büyük bir bölümü, İç Anadolu'nun yüksek düzlükleri üzerinde, güney ve güneybatı kesimleri Akdeniz Bölgesi'ne dâhildir. Konya'nın %12'si orman alanı olup, yıllık yağış miktarı 300 mm ile 760 mm arasında değişmektedir.

İlaç sanayinin vazgeçilmez bir parçası olan tıbbi bitkilerin, yöresel isimlerinin, hangi hastalığa iyi geldiğinin, hangi

amaçlarla kullanıldığı bilimsel bilimsel, bu sanayinin gelişimi açısından önemlidir. Ülkemiz zengin bir flora ve kültür mirasına sahip olmasına rağmen Anadolu'da yabancı bitkilerin halk arasındaki tedavi, gıda ve diğer amaçlarla kullanımını konu alan bilimsel çalışma sayısı azdır [3].

Doğadan toplanarak kullanılan bazı tıbbi bitkiler bugün tarıma dayalı çeşitli sanayi kollarının gelişmesiyle ihtiyacı karşılayamayacak hale gelmiştir. Aynı zamanda bilinçsiz toplamalar bazı bitkilerin doğada nesillerinin azalması ve yok olmasına da neden olmaktadır. Hatta bu toplamaların bitkiler için uygun zamanlarda yapılmaması ise özellikle endemik olarak bulunanlarda bu süreci daha da hızlandırmaktadır. Bu durum sanayide kullanılmayan tıbbi bitkilerinde kültürünü yapmayı zorunlu hale getirmektedir. Ancak üreticilerin bir ürünü yetiştirmesi için pazarlanma imkânlarının ve ihtimalinin bulunması gerekmektedir. Bu çalışma ile Konya ilinde mevcut bazı aktarlarda bulunan ve halkın ilgi gösterdiği tıbbi bitkiler ve bu bitkilere ait droglar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu sayede araştırmalara konu olabilecek bitkilerin belirlenmesi yanında, üretilebilecek bitkiler için de teknik elemanlara ve yetiştiricilere bilgi sağlamak hedeflenmiştir.

2. Materyal ve Metot

Bu çalışma 2008–2009 yılı yaz aylarında Konya'da yapılmıştır. Araştırma kapsamında Konya'da tıbbi bitki ticareti yapan 10 aktara gidilerek burada bulunan tıbbi bitkiler ve bu bitkilere ait drog kısımları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ziyaret edilen yerlerdeki aktarlardan ve burada çalışan kişilerden en çok tercih edilen tıbbi bitkiler ve drogları hakkında bilgiler alınmıştır. Ayrıca bu aktarlar dışında tıbbi bitkilerin bulunduğu düşünülen, ticaretinin yapıldığı eczane, market bölümleri ve halk pazarları gibi diğer bazı yerler de ziyaret edilmiştir. Buralarda bulunan tıbbi bitkiler ve bu bitkilere ait drog kısımlarının bulunduğu koşullar da tespit edilmeye çalışılmıştır.

Aktarlarda bulunan bitkiler ve kullanılan kısımları hakkında toplanan bilgiler bir araya getirilerek seçilmiş ve alfabetik sıraya göre Çizelge 1'de verilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

Ülkemizin sahip olduğu bitkisel genetik potansiyelin ortaya çıkarılması için flora taramaları ile ilgili araştırmalar son yıllarda artmış, bu çalışmalara daha fazla kaynak ayrılmaya başlanmıştır. Ayrıca ülkemizde gıda ve ilaç amacıyla kullanılan bitki türlerinin de belirlenmesi üzerine çalışmalar yoğunlaşmıştır. Bu bitkilere ulaşma yollarından biri de aktarlardır. Aktar (akkar, attar), ilaçların yapılmasında kullanılan bitkisel, hayvansal ve madensel ham maddeleri (drog) satan meslek grubuna verilen isimdir. Aktarlık uzun yıllardan beri bilinen bir meslek grubudur. Buralarda satılan tıbbi bitkiler, halkımız tarafından atadan yadigâr bilgileri ışığında kullanılmaktadır [5]. Uzun yıllardır kullanılarak test edilmiş olan, yabancı bitkilerin kullanım bilgilerinin, halktan ve bunu iş edinmiş kişilerden derlenmesi önemli bir konudur. Halk sağlığını direk olarak ilgilendiren bu geleneksel bilgilerin, mevcut literatür bilgileriyle karşılaştırılması gerekmektedir.

Bu çalışmada Konya ilinde halkın tıbbi bitki ve baharat satın aldığı aktarlarda bulunan bitkiler, bulunuş şekillerine ve

ortamları incelenmiştir. Ayrıca bu aktarlara ilaveten tıbbi ve baharat bitkilerinin satıldığı eczane, market ve halk pazarları gibi diğer bazı yerler de taranmıştır. Bu araştırmada Konya'da tıbbi ve baharat bitki ticareti yapılan yerlerin sayılarının her geçen gün arttığı belirlenmiştir. Aktarlara Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü'nün 01 Ekim 1985 tarih ve 5777 sayılı daimi genelgesi doğrultusunda satış izin belgeleri verilmektedir. Bugün itibarıyla Sağlık İl Müdürlüğünden ruhsatlı 20'si ilçelerde olmak üzere 57 aktar bulunmaktadır. Genelgenin yayınladığı tarihten 2002 yılına kadar 17 yıllık sürede Konya'da 7 aktar bulunurken, son 7 yılda 50 aktar daha açılmıştır. Bu durum, son yıllarda halkın doğal ürünlere yönelişinin arttığını ve bu mesleğe duyulan ilginin artmasını tetiklediğini göstermektedir [6].

Konya'daki aktarlarda tıbbi ve baharat bitkileri açıkta ve paketlenmiş olarak, büyük marketlerin çay ve baharat bölümlerinde paketlenmiş, baharatçılarda daha çok açıkta ve paketlenmiş olarak, halk pazarlarında açıkta, eczanelerde ise paketlenmiş işlenmiş ürün şeklinde satışa sunulduğu tespit edilmiştir.

Büyük marketlerin reyonlarında paketlenmiş olarak satılan tıbbi bitkilerin, uygun şartlarda satıldığı ve rafların temiz olduğu görülmüştür. Ancak aktarlarda temizlik kuralları açısından durum farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklara göre aktarlar üç grupta toplanmıştır: Birinci grup aktarlarda, tıbbi ve baharat bitkileri tamamen kapalı cam kaplarda ve paketlenmiş kutular içinde raflarda bulunmaktadır. İkinci grup aktarlarda ise tıbbi ve baharat bitkileri çeşitli firmalara ait ambalajlı ürünler olarak raflarda yer bulurken, diğer tarafta açıkta yığılmış veya demet halinde, ağzı açık kaplarda her türlü mikrobiyal ve kimyasal kontaminasyona açık bir halde bulunmaktadır. Üçüncü grup aktarlarda ise, tıbbi ve baharat bitkilerinin bulunma ve saklanma koşulları tamamen sağlıklı bir ortamda bulunduğu, hepsinin kontaminasyona maruz kalacak şekilde açıkta halka sunulduğu görülmüştür. Genel olarak ilk iki grupta yer alan aktarların veya çalışanlarının diğer gruptakilere göre daha eğitilmiş oldukları belirlenmiştir. Ancak halka açık pazar yerlerinde satılan tıbbi bitkilerin ise yeterli bilgiye sahip olmayan kişilerce açıkta satıldığı gözlenmiştir. Eczanelerdeki tıbbi ve baharat bitkileri işlenmiş ve ambalajlanmış olarak tamamen sağlıklı ortamlarda satışa sunulduğu tespit edilmiştir.

Aktarlarda satılan tıbbi ve baharat bitkileri ile bulunış şekilleri Çizelge 1'de alfabetik sıraya göre verilmiştir. Aktarlarda, tıbbi bitkilerin yanında pek çok bitkisel, hayvansal, madensel drog satıldığına da rastlanmaktadır [5].

Son yıllarda dünyanın birçok ülkesinde insanların ilgisi, tıbbi ve baharat bitkilerine yani doğal ürünlere yöneliş göstermektedir. Örneğin Yeni Zelanda'da 1043 kişi arasında yapılan bir çalışmada her üç kişiden birinin bu bitkilerin bazılarını kullandıkları ve faydasına inandıkları görülmüştür. Yine aynı çalışmada kadınların erkeklerle göre bu bitkilere eğilimlerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir [7]. Buna benzer bir çalışmada, Türkiye'de alternatif ve destekleyici tedavilere ilginin giderek artmakta olduğu, hastaların alternatif kaynakları kullanma oranının % 30-70 arasında değiştiği tespit edilmiştir [8].

Bugün batı ülkelerinin de içinde bulunduğu birçok gelişmiş ülkede, insanlar tıbbi ve baharat bitkileri gibi doğal ürünlere

her yıl milyonlarca dolar harcama yapmaktadır. İnsanlar bu bitkileri, hastalıklarını tedavi etmek için değil, hastalıklardan doğal ve güvenli bir yolla uzak kalmak veya iyileşme sürecini hızlandırmak için kullanmaktadırlar [7]. Ülkemizde ise durum farklıdır ve insanlar eğitim durumuna göre çoğunlukla hastalıklara karşı tedavi edici olarak bu bitkileri kullanabilmektedirler [9]. Bu durum ise insanların birçok hastalık için doktora gitmediğini ve böylece tedavi edilebilir birçok hastalığın, büyük problemlere neden olabildiğini göstermektedir. Burada şunu belirtmek gerekir ki, tıbbi bitkiler bir ilaç değildir, tedavi amaçlı kullanılmaz, ancak bir destek maddesi durumundadır.

İnsanlar aktarlardan sağlıklı ilgili drogları ya tek, ya karışım olarak, ya da hazır drog karışımı (Tarım Bakanlığı'ndan ruhsat almış ürünler) halinde almaktadırlar [5]. Bu çalışmada, Konya'da aktar, market ve pazarlarda açıkta satılan drogların, bitkilerin yaprak, tohum, meyve, çiçek, kök, dal, rizom ve soğan gibi bitki organlarından oluştuğu görülmektedir.

Türkiye'de tıbbi bitkiler her bölgede değişik amaçlarla ve birçok farklı işlemlerden geçirilerek tüketilmektedir. Tedavi amaçlı olarak bitkiler yaprak, gövde, kök, çiçek, tohum ve filiz gibi kısımları su ile kaynatılarak (dekoksasyon) veya kaynamış su eklenerek (infüzyon), yağ içinde bekletilerek, lapa halinde ya da balla hazırlanan karışımlar şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir [10].

Konya'da aktarlarda satılan drogların büyük çoğunluğunun kurutulmuş bitki kısımlarından oluştuğu belirlenmiştir. Türkiye'de yöresel olarak kullanılan halk ilaçlarının %60'ında, kurutulmuş bitkiler kullanılmaktadır [1]. Bu sonuca göre drog olarak kullanılan bitkilerde kurutma yöntem ve teknikleri de önem kazanmaktadır. Kurutma tekniklerine bağlı olarak da bitkilerin mikrobiyal ve toksijenik (Aflatoksin gibi) içeriklerinin artabileceği göz ardı edilmemelidir.

Halkın ilgi duyduğu bitkileri keten, kekik, çörek otu, papatya ve ısırgan gibi yoğun talep görenler ve az talep edilenler olarak iki gruba ayırabiliriz. Filistin'de yapılan bir çalışmada da araştırmacılar bitkileri popüler olanlar ve olmayanlar olarak iki gruba ayırmışlardır [11]. Yine bu bitkileri tarımı yapılanlar ve yapılmayanlar olarak da sınıflandırabiliriz.

4. Sonuçlar

Türkiye birçok kültür bitkisinin gen merkezidir. Ancak ülkemiz gelişmiş düzeyde bir tarım ülkesi olmakla beraber tıbbi bitki ekimine gereken özen gösterilmemektedir. Bazı önemli bitkiler dışında (anason, biber, boru çiçeği, çay, gül, haşhaş, şerbetçiotu, nane, sarımsak, kekik, tütün vb.) tıbbi bitki ekimi yapılmamaktadır [12, 13]. Bitkisel drog ihracatçıları bitki yetiştirip elde edilen drogu satma yerine, yabancı bitkilerin kendisini bu iş için kullanmakta ve ucuza satmaktadırlar. Çünkü bu yol, çok daha kolay ve masrafsızdır. Planlanmadan yapılan düzensiz toplama ile yabancı olarak yetişen tıbbi bitkiler zarar görmektedir. Toplamada yapılan dikkatsizlikler de bitkinin yok olmasına ve doğanın tahribine neden olmaktadır. Hatta bazı nadir bulunan bitki türleri tamamen kaybolmaktadır. Aktarlarda bulunan tıbbi bitkilerin nasıl temin edildiği tam olarak bilinmemektedir. Farklı aktarlardan alınan aynı bitki değişik özellikler gösterebilmekte, hatta değişik zamanlarda aynı aktardan alınan bitki bile farklı özellikler gösterebilmektedir. Bu durum çoğunlukla, aktarların bitkiler hakkında yeterli

bilgiye sahip olmaması ve tıbbi bitkilerin tarımının yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Bunun neticesinde ise halk sağlığı açısından büyük olumsuzlukların yaşanabileceği açık bir şekilde görülebilir. Kullandığımız tıbbi bitkilerin bir standardının oluşturulabilmesi için, tarımının yapılmasına ihtiyaç vardır. Tarımı yapıldığı takdirde kültürü yapılan bitkilerde standardizasyondan bahsedilebilir. Kültürü yapılan bitkilerde bile etken maddelerin bileşim ve miktarları yetiştirildikleri yerin ekolojisine ve uygulanan tekniklere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Oysa günümüzde toplanan ve satılan bitkilerde herhangi bir standardizasyondan bahsetmemiz mümkün değildir. Ayrıca bilinçsiz olarak

yabani ortamlarından toplanarak satılan bitkilerin neslinin yok olması günümüzün en önemli sorunlarından birisidir. Son yıllarda aktarların sayılarının çok fazla artması, halkın doğal ilaç ve gıdalara gösterdiği yönelişten kaynaklanmaktadır. Bu nedenle aktarlık gün geçtikçe önemi artan bir meslek haline gelmesine rağmen herhangi bir eğitim almamış kişiler de aktarlık yapabilmektedirler. Bu durumun istismar edilmemesi için gerekli olan eğitimlere ve denetimlere daha çok önem verilmelidir. Konu ile ilgili araştırmaların ve tıbbi bitki yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi zorunludur.

Çizelge 1. Konya’da aktarlarda satılan bazı tıbbi bitkiler ve kullanılan kısımları*

Bitki Adı	Botanik Adı	Kullanılan kısmı
Acı Yonga	<i>Quassia amara</i>	Kabuk
Adaçayı	<i>Salvia officinalis</i> L.	Yaprak, Çiçek
Alıç	<i>Crataegus monogyna</i>	Yaprak, Meyve
Altınotu	<i>Ceterach officinarum</i>	Gövde, dal, çiçek
Anason	<i>Pimpinella anisum</i> L.	Meyve (tohum)
Andızotu	<i>Inula helenium</i> L.	Kök
Aslanpençesi	<i>Alchemilla vulgaris</i>	Yaprak
Ayrık otu	<i>Agropyron repens</i>	Kök, Rizom
Ayva	<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	Tohum, kabuk, yaprak
Badem	<i>Amygdalus communis</i> L.	Tohum, kabuk
Bamya	<i>Hibiscus esculentus</i> L.	Meyve, Tohum
Basurotu	<i>Ranunculus ficaria</i> L.	Tohum, çiçek, yaprak
Biberiye	<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	Yaprak
Binbirdelikotu	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Çiçek, dal
Böğürtlen	<i>Rubus caesius</i> L.	Yaprak, kök
Buy otu	<i>Trigonella foenum-graecum</i> L.	Yaprak, dal, tohum
Centiyane	<i>Gentiana lutea</i> L.	Kök, rizom
Ceviz	<i>Juglans regia</i> L.	Yaprak, meyve
Çıvanperçemi	<i>Achillea millefolium</i> L.	Çiçek, yaprak
Çam Fıstığı	<i>Pinus pinea</i>	Meyve
Çekem	<i>Viscum album</i> L.	Yaprak
Çivitotu	<i>Isatis tinctoria</i> L.	Yaprak, tohum
Çörek otu	<i>Nigella sativa</i> L.	Tohum
Çöven	<i>Gypsophila arrostii</i> Guss.	Kök
Dağ reyhanı	<i>Ziziphora capitata</i> L.	Çiçek, yaprak
Defne	<i>Laurus nobilis</i> L.	Yaprak
Devedikeni	<i>Silybium marianum</i>	Tohum
Ebegümeçi	<i>Malva sylvestris</i> L.	Yaprak, meyve
Eğir	<i>Acorus calamus</i>	Kök
Eşek hıyarı	<i>Ecballium elaterium</i>	Meyve, tohum
Fesleğen	<i>Ocimum basilicum</i>	Yaprak
Funda	<i>Calluna vulgaris</i> L.	Yaprak
Günlük	<i>Liquidambar orientalis</i>	Balsam, sakız
Hatmi	<i>Althaea officinalis</i> L.	Yaprak, çiçek
Havaciva	<i>Alcanna tinctoria</i> L.	Kök
Havlıcan	<i>Alpinia officinarum</i>	Rizom
Hayıt	<i>Vitex agnus-castus</i> L.	Tohum
Ihlamur	<i>Tilia platyphyllos</i>	Yaprak, Çiçek
Isırgan	<i>Urtica dioica</i>	Tohum, Yaprak
Kakule	<i>Elettaria cardamomun</i> Roxb.	Meyve
Karabiber	<i>Piper nigrum</i>	Tohum
Karahindiba	<i>Taraxacum turcicum</i>	Yaprak
Kebabiye	<i>Piper cubeba</i> L.	Meyve
Keçiboynuzu	<i>Ceratonia siliqua</i> L.	Meyve, Tohum
Kedi Otu	<i>Valeriana officinalis</i> L.	Kök
Kekik	<i>Thymus serpyllum</i>	Yaprak, Dal

Kereviz	<i>Apium graveolens</i> L.	Tohum
Keten	<i>Linum usitatissimum</i> L.	Tohum
Kınakına	<i>Cinchona officinalis</i>	Kabuk
Kişniş	<i>Coriandrum sativum</i>	Meyve
Kudretnarı	<i>Momordica charantia</i> L.	Meyve
Kuşburnu	<i>Rosa canina</i>	Meyve
Lavanta	<i>Lavandula angustifolia</i>	Yaprak, çiçek
Limon Otu	<i>Melissa officinalis</i>	Yaprak
Mate	<i>Ilex paraguariensis</i>	Yaprak, Dal
Meyan	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	Kök
Muskat	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	Meyve
Nane	<i>Mentha piperita</i> L.	Yaprak
Papatya	<i>Matricaria chamomilla</i> L.	Çiçek
Rezene	<i>Foeniculum vulgare</i>	Meyve (Tohum)
Safran	<i>Crocus sativus</i>	Yaprak, Polen
Şahtere	<i>Fumaria vaillantii</i> L.	Yaprak
Sarı halile	<i>Terminalia citrina</i>	Meyve
Servi	<i>Cupressus sempervirens</i> L.	Kozalak, meyve
Sığır Kuyruğu	<i>Verbascum album</i>	Çiçek, Polen
Sinameki	<i>Cassia marilandica</i>	Yaprak
Sinir otu	<i>Pilantago major</i> L.	Yaprak, çiçek
Soğan	<i>Allium cepa</i> L.	Soğan
Sumak	<i>Rhus coriaria</i> L.	Yaprak, Tohum
Tarçın	<i>Cinnamomum zeylanicum</i>	Kabuk
Üzerlik	<i>Peganum harmala</i> L.	Tohum, Meyve
Üzüm	<i>Vitis vinifera</i>	Çekirdek
Yaban Mersini	<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	Meyve
Yeşil Çay	<i>Camellia sinensis</i>	Yaprak
Yıllanyastığı	<i>Arum dioscoridis</i>	Yaprak, yumru
Yulaf	<i>Avena sativa</i> L.	Tohum
Zambak	<i>Lilium candidum</i> L.	Soğan, çiçek
Zeravent	<i>Aristolochia clematitidis</i> L.	Rizom
Zencefil	<i>Zingiber officinalis</i>	Kök, Rizom
Zerdeçal	<i>Curcuma longa</i>	Kök

*: Bitkiler alfabetik sıraya göre verilmiştir.

KAYNAKLAR

- Yücel E. Tülükoğlu A. Gediz (Kütahya) Çevresinde Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkiler. Çev Kor. Cilt: 9 Sayı: 36, 12-14, 2000.
- Erdemir D. A. At Kestanesi (ve Prepagel) Doğanın Harika İlacı. Uludağ Üniv. Tıp Fak. Nobel Kitap Evi İstanbul, 1998.
- Baytop T. Türkiye’de Bitkiler İle Tedavi Geçmişte ve Bugün. Nobel Tıp Kitapevleri İstanbul, 1999.
- Davis P. H. Flora Of Turkey and the East Aegean Island. Vol. 11, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2000.
- Gürson O., Özçelikay G., Asil E. A Study On Medicinal Herb Trading Applications In Ankara. Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 13: 191-194, 2005.
- Anonymous. Konya Sağlık İl Müdürlüğü Verileri, Konya, 2009.
- Nicholson T. Complementary And Alternative Medicines (Including Traditional Māori Treatments) Used By Presenters To An Emergency Department In New Zealand: A Survey Of Prevalence And Toxicity. Journal of the New Zealand Medical Association. Vol 119 No 1233, 2006.
- Aktürk Z., Dağdeviren N., Yıldırım T., Yılmaz A. Z., Bulut F. G., Subaşı B. Tıp Öğrencileri Bitkileri Ne Kadar Tanıyor? Tıp Fakültesi Birinci ve Altıncı Sınıf Öğrencileri Arasında Bitkilerin ve Sağlıkta Kullanım Alanlarının Bilinme Durumu. Genel Tıp Derg. 16(3), 2006.
- Ersin F., Aksoy Ş. Sanlıurfa’da Bir Halk Hekimi “Attar İsa”. T Klin Tıp Etigi-Hukuku-Tarihi, 12:87-91, 2004.
- Şimşek I., Aytekin F., Yeşilada E., Yıldırım Ş. Anadolu’da Halk Arasında Bitkilerin Kullanılış Amaçları Üzerinde Etnobotanik Bir Çalışma. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiriler. Eskişehir, 2002.
- Shtayeh, A, M, S., Yaniv Z., Mahajna J. Ethnobotanical Survey in The Palestinian Area: A Classification of The Healing Potential of Medicinal Plants, Journal of Ethnopharmacology 73: 221-232, 2000.
- Ceylan A. Tıbbi Bitkiler I. Tarla Bitkileri Bölümü Ege Üniv. Ziraat Fakültesi Yayın No: 312 İzmir, 1995.
- Arslan N. Doğal Bitkilerin Kültüre Alınması. Türk Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi Ankara, 2004.